บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

Galer กล่าวถึง ภาษิตจีนบทหนึ่งกล่าวไว้ว่า "ภาพหนึ่งภาพมีค่าเท่ากับคำพูดหนึ่งพันคำ" ดังนั้น ในรูปภาพรูปหนึ่งนั้นสามารถที่จะตีความหมายซึ่งสร้างให้เกิดความรู้สึกที่ต่าง ๆ กัน ไป รวมทั้งแสดงออกหรือกระตุ้นให้ระลึกถึงความทรงจำ ความปรารถนา หรือแม้กระทั่งความกลัวได้ นั่นเป็นเพราะว่าด้วยตัวของภาพถ่ายเองมันสามารถที่จะทำให้ผู้ดูตีความหมายของภาพไปได้หลากหลาย แต่ละคนจะตีความออกมาไม่เหมือนกันซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ดู (กิ่งทอง มหาพรไพศาล, 2543: 21-22)

ในปี พ.ศ. 2513 ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการประชุมเพื่อดำเนินการส่งเสริมด้านการเข้าใจและรู้เท่าทันภาพ (visual literacy) และที่ประชุมได้ให้ความหมายไว้ว่า "เป็นสิ่งที่เกี่ยวโยงกับความสามารถในการมองเห็นของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้โดยบูรณาการ เข้ากับประสบการณ์และประสาทส่วนอื่น ๆ การพัฒนาการของความสามารถนั้นเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ตามปกติของมนุษย์ เมื่อมีการพัฒนาแล้วจะทำให้บุคคลนั้นมีการรู้ด้านสมอง เพื่อจำแนกและแปลความหมายสิ่งที่สมองเห็นนั้นและหน้าที่ของภาพหรือทัศนวัสดุก็คือ การช่วยให้สารนั้นมีลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้น ง่ายต่อการเข้าใจมากกว่าตัวหนังสือและตัวอักษรต่าง ๆ" เช่น หากเพื่อนของท่านบอกท่านว่าไปพบสัตว์ประหลาดตัวหนึ่ง มีรูปร่างลักษณะดังนี้ คือ มี สองศีรษะ สี่มือ สี่ขา สองตา สี่หู สองจมูก สองปาก สองเขา และ หนึ่งหาง ท่านอาจนึก ไม่ออกว่ามีลักษณะอย่างไร เหมือนกับสัตว์ชนิดใด แต่ถ้าหากเพื่อนของท่านมีภาพ ซึ่งอาจเป็น ภาพถ่าย ภาพวาด หรือภาพร่างคร่าว ๆ ให้ดู นอกจากจะย่นระยะเวลาตีความแล้ว ยังสามารถ ทำให้เข้าใจได้ดีและง่ายขึ้น (นภัสกร ชาญณรงค์, 2551: ระบบออนไลน์)

การเรียนรู้เพื่อให้ได้รับการศึกษามีความรู้ ความเข้าใจแล้ว แม้จะอ่าน หนังสือไม่ออก แต่ก็สามารถเข้าใจได้โดยดูจากภาพ ซึ่งในปัจจุบันนี้การ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ ของภาครัฐและเอกชน ร้านค้าต่าง ๆ นิยมใช้ภาพผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ สไลด์ โทรทัศน์ นิทรรศการ ตลอดจนสื่อทัศนะอื่น ๆ อย่างมากมาย ซึ่งได้แก่ การกระทำ สัญลักษณ์ สิ่งที่เป็น ธรรมชาติหรือสิ่งประดิษฐ์ บุคคลจะใช้ความสามารถนี้อย่างสร้างสรรค์ เพื่อติดต่อสื่อสารกับ บุคคลอื่น และด้วยความซาบซึ้งในสุนทรียของความสามารถนี้เอง ทำให้บุคคลเข้าใจและได้ รับความเพลิดเพลินจากผลงานชิ้นเอก ซึ่งเป็นทัศนสารอื่น ๆ ด้วย

จากการผลวิจัยการรับรู้ของมนุษย์จากประสาทสัมผัสทั้งห้า อันเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลาย นำเสนอผลการศึกษาว่า จักษุสัมผัส (การมองเห็น) มีประสิทธิภาพต่อการรับรู้สูงสุด คือ เป็นร้อยละ 75 และรองลงไปตามลำดับ คือ โสตสัมผัส (การได้ยิน) มีประสิทธิภาพต่อการรับรู้ร้อยละ 15 กายสัมผัส (การสัมผัส) ร้อยละ 5 ชิวหาสัมผัส (การชิมรส) ร้อยละ 3 และ ฆานะสัมผัส (การดมกลิ่น) คิดเป็นร้อยละ 2 จากสถิติข้างต้นจะเห็นได้ว่า มนุษย์ใช้สายตาในการสื่อสาร เรียนรู้ และเพื่อการดำเนินชีวิตมากว่าประสาทสัมผัสอื่นๆ ในขณะที่เราไม่ได้หลับ สายตาจะเป็นเครื่องมือสำคัญและถูกใช้เกือบตลอดเวลา และผลที่ได้จากการมองคือ "ภาพ" ซึ่งมนุษย์จะทำหน้าที่แปลความหมายภาพที่มองเห็นนั้น เพื่อการดำเนินชีวิต ดังนั้นภาพที่เห็นจึงเป็นภาษาๆหนึ่ง ที่สามารถอ่านได้ ทำความเข้าใจได้ และเป็นช่องทางในการสื่อสารได้ (จาริตสาร์ ด้วงไพรี, 2552: 114)

ความสำคัญของปัญหา

ทุกวันนี้เราได้ก้าวเข้าสู่โลกที่ไร้ซึ่งพรมแดนแห่งการสื่อสาร โลกของสังคมยุคใหม่ที่ฝ่ายวัตถุเจริญขึ้นอย่างมากมายและรวดเร็วท่วมท้น ข่าวสารต่าง ๆ จากทั่วทุกมุมโลกได้ถูกเผยแพร่ออกไปพร้อมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ก้าวไปอย่างไม่หยุดยั้ง พวกเราทั้งหลายได้เผชิญหน้ากับภาพต่าง ๆ มากขึ้น ๆ อยู่ทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นในรูปของสื่อโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิดีโอเกมส์ ป้ายโฆษณา และภาพทั้งหลายที่ถูกสร้างและแพร่หลายอยู่บนอินเตอร์เน็ต จึงอาจกล่าวได้ว่าศิลปะประเภทภาพ หรือ ภาพถ่ายได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในชีวิตประจำวัน ซึ่งปัจจุบันเราสามารถถ่ายภาพได้อย่างง่ายดายเพียงแค่กดปุ่ม ๆ เดียว หากแต่การถ่ายภาพที่แท้จริงมิใช่เพียงการบันทึกด้วยกล้องถ่ายรูป แต่เป็นการบันทึกภาพด้วยจิตใจ ที่แฝงไปด้วยแง่คิด และปรัชญาในการถ่ายทอดเรื่องราวของภาพ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเรื่องการถ่ายภาพ ไว้ตอนหนึ่งว่า "การถ่ายภาพเป็นงานศิลปะ เป็นของดีมีประโยชน์ ขออย่าให้ถ่ายภาพกันเพื่อความสนุกสนานหรือความสวยงามเท่านั้น จงใช้ภาพให้เกิดคุณค่าแก่สังคมให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม งานศิลปะจะช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้อีกแรงหนึ่ง" พระราชทานแก่คณะกรรมการบริหารสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (ฝ่ายวิชาการโฟโต้ไฟล์, 2554: ระบบออนไลน์) ดังนั้นหากเราใช้ศิลปะประเภทภาพถ่าย เพื่อประโยชน์ทางด้านการสื่อสาร จะก่อเกิดประโยชน์ในวงการต่าง ๆ มากมาย เช่นสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อการโฆษณา เป็นต้น

ในแวดวงการศึกษาเองก็เช่นกัน ได้มีการนำศิลปะภาพถ่ายมาใช้ประโยชน์ ในการถ่ายทอดข่าวสารด้านการศึกษา และใช้ภาพถ่ายเป็นสื่อกลางในการทำความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ

ประโยชน์ของภาพถ่ายที่ใช้ในการเรียนการสอนคือ ใช้ประกอบการสอน การบรรยาย เพื่อช่วยอธิบายคำสอนของครู และช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน หรืออ่านได้สมบูรณ์ขึ้น แทนการสอน หรือการบรรยายเพียงอย่างเดียว เพราะคำพูดหรือตัวหนังสือนั้น จะมีลักษณะที่อยู่ในรูปของนามธรรมมาก ทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ช้า การใช้ภาพถ่ายเข้ามาจะช่วยเปลี่ยนแปลงให้เนื้อหาอยู่ในรูปธรรม ซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าใจได้มากกว่า (บงกช สำราญ, 2541: 5)

หากพิจารณาการสื่อความหมายจะพบว่า ตัวหนังสือเป็นเพียงเครื่องหมายแทนคำพูด การตีความจะต้องใช้จิตนาการให้เกิดภาพ หรือความหมายขึ้นในสมองก่อนแล้วจึงเกิดการตีความตามมา และการตีความนั้นอาจตรง หรือไม่ตรงกับที่ผู้เขียนตั้งใจไว้ แต่กรณีของภาพถ่ายซึ่งมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า สามารถทราบความหมายจากภาพได้โดยตรง จึงกล่าวได้ว่า ภาพถ่ายจึงเป็นสื่อที่สามารถเข้าใจเรื่องราวได้อย่างรวดเร็ว และง่ายกว่าตัวหนังสือ (ณรงค์ สมพงษ์, 2539: 9 – 11)

การวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภาพหรือภาพนิ่งช่วยในถ่ายทอดความรู้พบว่า 1) รูปภาพเป็นเครื่องมือที่ช่วยทำให้เกิดความสนใจ ที่มีประสิทธิภาพ 2) รูปภาพช่วยในการตีความหมาย และจดจำเนื้อหา 3) รูปภาพช่วยในการถ่ายทอดความคิดที่เป็นนามธรรมออกมาในรูปของรูปธรรม 4) รูปภาพใช้ง่ายเพราะไม่ต้องใช้อุปกรณ์มาก 5) รูปภาพมีราคาถูก 6) รูปภาพใช้ได้หลายแบบและใช้ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลได้ทุกระดับ ทุกสาขาวิชา (วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์, 2537: 231)

ดังนั้นรูปภาพจึงมีส่วนช่วยทำให้การเรียนของนักเรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ แต่เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างของตัวแปรในการเรียนการสอน ในสถานการณ์การเรียนการสอน เช่น ความแตกต่างระหว่างบุคคล จุดประสงค์ วิธีการนำเสนอ รูปแบบของภาพประกอบ จะเห็นได้ว่าแต่ใช้ว่านักเรียนบางคนอาจจะบรรลุผลจากการนำเสนอแบบใดแบบหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันนักเรียนคนอื่น ๆ อาจจะบรรลุผลได้ดีกว่านี้ถ้าใช้วิธีการนำเสนอที่แตกต่างกัน อีกทั้งถ้าพิจารณาแนวทางในการใช้สื่อประเภทรูปภาพในการเรียนการสอน นักเรียนจะเรียนรู้ได้ในระดับที่แตกต่างกันตามความแตกต่างของบุคคล อันเนื่องจากรายละเอียดของความเหมือนจริงของรูปภาพที่ใช้ ทั้งนี้เด็กมีความสามารถในการอ่านภาพไม่เท่ากันซึ่งอาจทำให้เด็กมองเห็นและแปรความหมายของภาพได้ไม่เท่ากัน (บงกช สำราญ, 2541: 20) เช่นหากนำภาพถ่าย พระสงฆ์กำลังกวาดพื้นมาทดลองให้นักเรียนดู ครั้งแรกที่เห็นทุกคนอาจมอง และมีความคิดแบบเดียวกัน ว่าเป็นภาพพระสงฆ์กำลังกวาดพื้น แต่ถ้าลองให้อธิบายในเชิงลึกแล้วทุกคนก็จะมีความเห็นต่างกัน บางคนอาจมองว่าเป็นผู้เผยแพร่ศาสนา มองภาพแล้วรู้สึกมีความสุขสงบ แต่บางคนอาจมองว่าเป็นพระปลอม พระตุ๊ดหรือพระเกย์ ดังที่เป็นกระแสสังคมอยู่ในช่วงนี้ ในเหตุการณ์เดียวกันภาพเดียวกัน

บางคนอาจมองแค่ว่าเป็นภาพที่สวย ในขณะที่อีกคนอาจมองว่าภาพนั้นไม่สวย หรือไม่สนใจภาพนั้นเลย เป็นต้น

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นคือเหตุผลว่าทำไมเราต้องให้ความสนใจในเรื่องการพัฒนาทักษะทางด้านการตีความหมายจากภาพถ่าย หรือการวิจารณ์ศิลปะ ซึ่งภาพถ่ายถือเป็นศาสตร์ของศิลปะอีกแขนงหนึ่งในสาขาทัศนศิลป์ (ภาพถ่ายศิลปะ) ที่กำลังได้รับความสนใจมากในปัจจุบัน ดังนั้นเราควรได้รับการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจ การรู้เท่าทันภาพ และศิลป์วิจารณ์ เพื่อเป็นการเพิ่มภูมิคุ้มกันทางสื่อให้แก่เยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ที่ต้องเผชิญโลกที่เต็มไปด้วยสื่อประเภทภาพอย่างมากมายในปัจจุบัน

ดังนั้น การศึกษาศิลปะก็ยิ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากขึ้นในการถ่วงดุลให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ เพราะศิลปะเป็นผลิตผลทางพุทธิปัญญาของมนุษย์ไม่ว่าสร้างขึ้นในสมัยใดจะใช้วัสดุ วิธีการหรือแนวคิดอย่างไรความเป็นศิลปะแท้ของมันก็คงเป็นอย่างเดียวกัน ให้ผลต่อจิตวิญญาณของมนุษย์ในการรับรู้แบบเดียวกัน โดยศิลปะนี้เองทำให้มนุษย์มีความรัก ความเมตา ความเข้าใจ และความเห็นใจซึ่งกันและกัน เฉลี่ยความดีงามให้แก่กันโดยปราศจากการเห็นแก่ตัวศิลปะใช้ไม่รู้จักหมด ยิ่งใช้ยิ่งเพิ่ม ยิ่งเผื่อแผ่ยิ่งมีความสุข ดังนั้นเราควรหมั่นพัฒนาทักษะทางด้านศิลปะของเราให้มากขึ้นอยู่เสมอ เพื่อตัวเราเอง และเพื่อสังคมที่สงบสุข ดังคำกล่าวของ สุชาติ เถาทอง (2537: 44) กล่าวว่า การพัฒนาศิลปะวิจารณ์จึงต้องเริ่มต้นตั้งแต่ในชั้นเรียน ฝึกหัดให้แสดงความคิดเห็นวิเคราะห์ตีความผลงานศิลปะอยู่เสมอ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในวิจารณญาณของตน โดยตั้งอยู่บนเหตุผลที่ถูกต้อง

แต่ทว่าการศึกษาที่ผ่านมาคนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า วิชาศิลปะเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนในด้านทักษะพิสัย (phychomoter domain) และด้านจิตพิสัย (affective domain) เท่านั้น โดยมองเข้าไปว่าศิลปะก็เป็นวิชาหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการรู้คิดได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะ การเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ ซึ่งต้องใช้ความรู้ความคิดในการวิเคราะห์ ตีความ และตัดสินประเมินค่าออกมา ดังที่ไฟน์สไตน์ (Feinstein) (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2543: 41) กล่าวว่า การตีความศิลปะนี้เป็นกิจกรรมที่สำคัญ และล้ำลึกยุ่งยาก ดังนั้นการเรียนหรือฝึกหัดทางศิลปะด้านนี้ จึงนับว่าเป็นการพัฒนาพุทธิปัญญา (cognitive) ที่สำคัญ

Vallance (อ้างถึงใน อโนชา แก้วมรกต, 2546: 3) ได้ทำการวิจัยเรื่องสิ่งสำคัญของวิชาศิลปะและการวิจารณ์ศิลปะ (the subject-matters of art and criticism) ได้กล่าวว่า การศึกษาศิลปะตามที่ได้ปฏิบัติสืบกันมานั้นก็เพื่อที่จะผลิตงานศิลปะ แต่นักเรียนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะผลิตหรือสร้างงานศิลปะอย่างจริงจัง และนักเรียนส่วนใหญ่นั้นเรียนเพื่อไว้ดูและเพื่อประสบการณ์ชีวิต ดังนั้นสิ่งสำคัญของการศึกษาศิลปะนั้นควรใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารความเข้าใจระหว่าง

นักวิจารย์และผู้รับฟังคำวิจารณ์ ช่วยให้ผู้ที่ดูงานศิลปะเข้าใจถึงความหมายและความรู้สึกที่จิตรกรหรือผู้สร้างผลงานศิลป์ต้องการสื่อ

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีการนำภาพถ่ายไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิด โดยเทคนิคทางด้านการถ่ายภาพ หรือการตกแต่งภาพต่าง ๆ นำภาพถ่ายไปดัดแปลงแก้ไข ตัดต่อ เพื่อให้เกิดความเข้าใจผิดในเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง หรือกลุ่มของตน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาภาพถ่ายด้านศาสนาด้วยเหตุผล 3 ประการ จากการติดตามวิเคราะห์ข่าวสารสถานการณ์ และปรากฏการณ์ทางสังคมไทยในปัจจุบัน คือ

1. เด็กวัยรุ่นไทยในปัจจุบันลืมเลือนวันสำคัญทางศาสนากันมากขึ้น จะมีสักกี่คนที่จำได้ว่าวันมาฆบูชานี้มีความสำคัญอย่างไร ในขณะที่วันแห่งความรักอย่างวันวาเลนไทน์กลุ่มเด็กนักเรียน นักศึกษากลับ ให้ความสำคัญมากกว่า สาเหตุมาจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งเกม ทั้งแฟชั่นต่างๆ รวมไป ถึงค่านิยมในวัตถุที่เกิดมาจากผู้ใหญ่ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่ต้องช่วย กันทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะหาหนทางให้วัยรุ่นเข้าใกล้ธรรม ใกล้วัดมากขึ้น

2. เรื่องที่คนส่วนใหญ่ในสังคมมักจะมีความเห็นต่าง หรือมีความขัดแย้งทางความคิดกันมากนั้น ได้แก่ เรื่องการเมือง กับ เรื่องศาสนา

3. ในด้านของความใกล้ชิดและการเข้าถึงสารนั้น ภาพถ่ายด้านศาสนาจะมีความสามารถในการเข้าถึง และการสื่อความหมายกับเด็กนักเรียนได้เข้าใจมากกว่า ภาพถ่ายด้านการเมือง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจว่า การสื่อความหมายที่ปรากฏในภาพถ่ายด้านศาสนาและสัญญะข้อความหมายแฝงต่าง ๆ ที่ซ่อนอยู่ภายใต้ภาพนั้น ช่างภาพได้พยายามสอดแทรกแนวความคิดหรือปรัชญาของตนไว้ แต่เหตุใดที่ทำให้นักเรียนหรือคนทั่วไป ตีความหมายของภาพแต่ละภาพแตกต่างกัน อาจเป็นเพราะลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน เช่น เพศ, การศึกษา, ภูมิหลังทางสังคม, ศาสนา, การอบรมดูแลของครอบครัว หรือด้วยพื้นฐานประสบการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกัน เช่น ครอบครัว, วิถีชีวิตต่อศาสนา, ความรู้, ความเชื่อทางศาสนา ที่ช่วยทำให้ พัฒนาทางการดู, การมอง, และความคิดของคนเรานั้นต่างกัน

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เนื่องจากการวิจารณ์ศิลปะเป็นเรื่องที่กำหนดให้มีการเรียนการสอนในวิชาทัศนศิลป์ในระดับชั้นมัธยมศึกษา แต่กลับถูกละเลยไม่เห็นความสำคัญในการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่จะเน้นเฉพาะการสอนให้นักเรียนเป็นผู้สร้างงานศิลปะมากกว่าจะให้เป็นผู้ที่ชื่นชม เข้าใจ และเห็นคุณค่าของงานศิลปะ ซึ่งสังคมไทยจึงเกิดปัญหาตามมาคือมีสถานที่ที่มีงานศิลปะแสดงมากมายแต่ขาดคนดู ซึ่งปัญหานี้ควรเริ่มจากการศึกษาเป็น

สำคัญ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะแสวงหา ปัจจัยที่มีผลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนา เพื่อต้องการสะท้อนภาพความคิดของนักเรียนออกมา ว่าเหตุใดจึงมีความเหมือน หรือความต่างกัน รวมไปถึงการเข้าใจและรู้เท่าทันภาพ และการวิเคราะห์ภาพของนักเรียนว่าเกิดความรู้ ความเข้าใจต่อสารที่ภาพสื่อออกมามากน้อยเพียงใด และเมื่อรู้แล้วภาพถ่ายนั้น ก่อให้เกิดคุณค่าต่อตัวเอง และสังคมเช่นไร และเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้แก่ครูผู้สอนและนักเรียนต่อไปในอนาคต ซึ่งเป็นประโยชน์โดยตรงแก่ทั้งครูผู้สอนและตัวนักเรียนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "ปัจจัยที่มีผลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก" มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษา

1. ลักษณะทางประชากรศาสตร์
2. การตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนา
   - 2.1 ขั้นการบรรยาย
   - 2.2 ขั้นการวิเคราะห์
   - 2.3 ขั้นการตีความหมาย
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนา
   - 3.1 วิถีชีวิตต่อศาสนาของนักเรียน
   - 3.2 ความรู้ และความเชื่อของนักเรียน
   - 3.3 คุณลักษณะของภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีผลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จังหวัดพิษณุโลกโดยมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะสัมภาษณ์กลุ่มนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาเท่านั้น ซึ่งแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม จากโรงเรียนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก คือ โรงเรียนจ่านกร้อง และโรงเรียนนอกเขตเทศบาลนครพิษณุโลก คือ โรงเรียนเนิน

มะปรางศึกษาวิทยา จังหวัดพิษณุโลกเท่านั้น โดยแต่ละโรงเรียนผู้วิจัยได้จำแนกนักเรียนตามระดับการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้ ระดับมัธยมศึกษาต้อนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัย

ศึกษาเฉพาะภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธเท่านั้น โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาเฉพาะปัจจัยที่มีผลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนา ดังต่อไปนี้เท่านั้น

1. ศึกษาความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ ที่มีผลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนาได้แก่ เพศ, การศึกษา, ภูมิหลังทางวัฒนธรรม และ การอบรมดูแลของครอบครัว เท่านั้น

2. ศึกษาระดับขั้นการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนา

ขั้นการบรรยาย คือขั้นที่นักเรียนจะสำรวจดูสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในภาพถ่ายในทันที

ขั้นการวิเคราะห์ ขั้นนี้เป็นการที่นักเรียนจะเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งที่ผู้วิเคราะห์ได้สำรวจไว้ในขั้นแรก เพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงผลงานนั้น

ขั้นการตีความหมาย ขั้นนี้เป็นการหาความหมายหรือข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวกับความคิด ความรู้สึกที่นักเรียนได้รับจากผลงานภาพถ่ายชิ้นนั้น

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตีความจากภาพด้านศาสนาได้แก่

3.1 วิถีชีวิตต่อศาสนาของนักเรียนได้แก่

- การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน ตามข้อควรปฏิบัติของ ชาวพุทธ

3.2 ความรู้ และความเชื่อของนักเรียน

- ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา
- การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา

3.3 คุณลักษณะของภาพ

- เรื่องราวของภาพ (story)
- บรรยากาศของภาพ (atmosphere)
- อารมณ์ของภาพ (mood)
- การจัดองค์ประกอบของภาพ

ขอบเขตด้านสถานที่

ศึกษาเฉพาะนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลก เท่านั้น

ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้มีช่วงระยะเวลาการเก็บข้อมูล ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม 2552 – มกราคม 2553

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 สามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ทางด้านการวิเคราะห์วิจารณ์ผลงานศิลปะให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

2. นักเรียนนักศึกษา สามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการตีความจากภาพถ่าย หรืองานศิลปะประเภทอื่น ๆ ได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น

3. นักสื่อสารทางพุทธศาสนา สามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปศึกษา และปรับปรุงในการผลิตสื่อทางพุทธศาสนา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

4. ช่างภาพสามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปศึกษาและพัฒนาการถ่ายภาพ เพื่อสื่อความหมายของภาพให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และความต้องการของช่างภาพมากขึ้น

5. ศิลปินและวงการศิลปะเกิดความตระหนักในการสร้างความหมายจากภาพและเกิดความรู้ความเข้าใจในภาษาภาพ ซึ่งนำไปสู่การคิดค้นหาพื้นที่ใหม่ๆในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อรับใช้สังคมให้ขยายกว้างออกไปเพิ่มขึ้น

6. ครูและผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่สนใจเรื่องการตีความหมายจากภาพ การวิเคราะห์วิจารณ์ศิลปะ สามารถนำผลของการศึกษาวิจัยไปเป็นแนวทางให้กับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

7. กระทรวงวัฒนธรรม สามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปใช้ประกอบในการพัฒนาสื่อในการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพในการรณรงค์ด้านศาสนา วัฒนธรรมประเพณีได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นในอนาคต

8. กระทรวงศึกษาธิการ สามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปใช้ประกอบในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาศิลปะ เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการวิจารณ์หรือตีความหมายศิลปะมากขึ้น

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ปัจจัยที่มีผลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนา หมายถึง ความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ และปัจจัยพื้นฐานประสบการณ์ที่มีผลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ครอบครัว, วิถีชีวิตต่อศาสนา, ความรู้, ความเชื่อทางศาสนา และคุณลักษณะของภาพ

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ หมายถึง เพศ, การศึกษา, ภูมิหลังทางวัฒนธรรม, ศาสนา และ การอบรมดูแลของครอบครัว ที่มีผลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก

วิถีชีวิตต่อศาสนาของนักเรียน หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับพ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดู และวิถีชีวิตต่อศาสนา ซึ่งเป็นการประเมินการรับรู้ของนักเรียนว่า ตนเองมีความสัมพันธ์กับพ่อแม่ และวิถีชีวิตต่อศาสนามากหรือน้อยเพียงใด เช่น สวดมนต์ไหว้พระ, นั่งสมาธิ, การทำบุญตักบาตร, ฟังพระธรรมเทศนาในวัด, ถวายอาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณรในวัดต่างๆ เป็นต้น

ความรู้ และความเชื่อของนักเรียน ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาความใกล้ชิดศาสนาใน 2 ด้านคือ ด้านความเชื่อ และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. ความรู้ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้ในเรื่องศีล สมาธิ และปัญญาของนักเรียนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

2. ความเชื่อ ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การรับรู้และการยอมรับของนักเรียนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบไปด้วยความเชื่อ และเจตคติในเรื่อง พระรัตนตรัย, กรรม, อเนกชาติ, นรกสวรรค์, ทุกข์ในชีวิต และนิพพาน

คุณลักษณะของภาพ หมายถึง เรื่องราวของภาพ บรรยากาศของภาพ อารมณ์ของภาพ และการจัดองค์ประกอบภาพ ที่มีผลต่อการตีความจากภาพถ่ายด้านศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก

การตีความหมายจากภาพถ่าย หมายถึง วิธีหรือขั้นตอนในการใช้ความคิดพิจารณาอย่างถี่ถ้วนรอบครอบจากข้อมูลความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ หลาย ๆ ด้าน อย่างมีหลักเกณฑ์ในการ

ตีความหมายตามการวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์ในเรื่องกระบวนการวิจารณ์ศิลปะ เพื่อเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้ความเข้าใจ และความคิดเห็นต่อการรับรู้ผลงานศิลปะอย่างมีเหตุผลในทุกแง่มุมด้วยทัศนะที่ลึกซึ้งที่สุด ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นบรรยาย (description) คือขั้นที่นักเรียนจะสำรวจดูสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในภาพถ่ายในทันที

2. ขั้นการวิเคราะห์โครงสร้าง (formal analysis) ขั้นนี้เป็นการที่นักเรียนจะเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งที่นักเรียนได้สำรวจไว้ในขั้นแรก เพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงผลงานนั้น

3. ขั้นการตีความ (interpretation) ขั้นนี้เป็นการหาความหมายหรือข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวกับความคิด ความรู้สึกที่นักเรียนได้รับจากผลงานภาพถ่ายชิ้นนั้น

การสร้างความหมาย หมายถึง ความสามารถในการตีความจากภาพถ่ายของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยแบ่งเป็น 3 ระดับดังนี้

1. ระดับต่ำ หมายถึง เมื่อนักเรียนได้ดูภาพแล้วสามารถตีความจากภาพถ่ายได้ถูกเพียงบางส่วนเท่านั้น คือ สามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในภาพเข้ากับประสบการณ์ของตนเองได้เพียงเล็กน้อย ไม่สามารถหาความหมายหรือข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวกับความคิดของตนได้ สามารถบรรยายหรืออธิบายถึงความหมาย ความรู้สึกภายในภาพถ่ายที่มีต่อตนเองได้เพียงผิวเผิน ทั้งทางด้านสุนทรียศาสตร์ และหลักธรรมทางพุทธศาสนา หรือไม่สามารถรู้เท่าทันถึงเจตนาของช่างภาพได้ และตลอดการสัมภาษณ์ต้องให้ผู้วิจัยถามคำถามเพิ่มเติมเพื่อให้ได้คำตอบตลอดการสัมภาษณ์

2. ระดับปานกลาง หมายถึง เมื่อนักเรียนได้ดูภาพแล้วสามารถตีความจากภาพถ่ายได้ถูกมากกว่าครึ่ง คือ สามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาพเข้ากับประสบการณ์ของตนเองได้ สามารถหาความหมายหรือข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวกับความคิด บรรยายถึงความหมายความรู้สึกภายในภาพถ่ายที่มีต่อตนเองได้ดีแต่ยังไม่ละเอียดมากนักทั้งทางด้านสุนทรียศาสตร์ และหลักธรรมทางพุทธศาสนา รู้เท่าทันถึงเจตนาของช่างภาพ มีเพียงบางส่วนที่ต้องให้ผู้วิจัยถามเพื่อให้ได้คำตอบเท่านั้น

3. ระดับสูง หมายถึง เมื่อนักเรียนได้ดูภาพแล้วสามารถตีความจากภาพถ่ายได้ถูกต้องทั้งหมดอย่างลึกซึ้ง สามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาพเข้ากับประสบการณ์ของตนเองได้เป็นอย่างดีเยี่ยม สามารถหาความหมายหรือข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวกับความคิด สามรถอธิบายหรือบรรยายถึงความหมายความรู้สึกภายในภาพถ่ายที่มีต่อตนเองได้อย่างละเอียดครอบคลุมทั้งทางด้านสุนทรียศาสตร์ และหลักธรรมทางพุทธศาสนา และรู้เท่าทันถึงเจตนาของช่างภาพโดยที่ผู้วิจัยไม่ต้องถามเพิ่มเติม

การใช้ความคล้ายคลึง (icon) หมายถึง สัญญะที่มีรูปร่างหน้าตาคล้ายหรือเหมือนกับวัตถุที่มีจริงอย่างมากที่สุด เช่น ภาพถ่าย (เหมือนจริง) รูปปั้นอนุสาวรีย์ รูปวาด ฯลฯ

การใช้ความเชื่อมโยง (index) หมายถึง สัญญะที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับวัตถุที่มีอยู่จริง เช่น ควันไฟเป็นสัญญะที่มีความเชื่อมโยงแบบเหตุผล (index) ของการจุดไฟ เนื่องจากควันไฟมีความเกี่ยวกันโดยตรงกับการจุดไฟ

การใช้ความเชื่อมโยงเกิดจากข้อตกลง (symbol) หมายถึง สัญญะที่มีการเชื่อมโยงเกิดจากข้อตกลง คือ สัญญะที่กำหนดความหมายขึ้นมาจากข้อตกลงร่วมกัน ตัวอย่างที่ชัดเจนมากที่สุดก็คือ ภาษา ซึ่งได้ใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ตัวอักษร คำต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงสิ่งที่ได้รับการอธิบายหรือระบุถึง ในทำนองเดียวกัน เครื่องหมายจราจรและเครื่องหมายทางด้านคณิตศาสตร์ ที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ และต้องมีการทำข้อตกลงร่วมกัน

ความหมายโดยอรรถ หมายถึง ความหมายโดยตรงคือ ความหมายที่ได้ในลักษณะนี้เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวหมายกับตัวหมายถึง ความหมายที่ได้จะเป็นสิ่งที่เข้าใจกันโดยทั่วไป เช่น พระ คือ คนอุทิศตัวให้แก่ศาสนา เสื้อผ้าคือสิ่งที่ใช้สวมใส่ เครื่องบินคือพาหนะสำหรับเดินทางชนิดหนึ่ง

ความหมายโดยนัย หมายถึง ความหมายที่เกิดขึ้นจากการซ้อนความหมายนัยตรงของคำนั้น เนื่องจากทัศนคติ หรือความรู้สึกของบุคคลนั้นที่มีต่อวัตถุหรือแนวคิดนั้น ดังนั้นแต่ละคนจึงตีความหมายได้ต่างกันต่อคำ ๆ เดียว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคนที่มีต่อคำนั้น เช่น ความหมายนัยแผงของคำว่า “วัด” อาจหมายถึง ความสงบ ร่มเย็น เป็นต้น

ภาพถ่าย หมายถึง ภาพถ่ายทั้งภาพสีและภาพขาวดำ

ศาสนา หมายถึง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง “ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักคือ การแสดงการกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก อันเป็นไปในฝ่ายปรมัตถ์ และเป็นการแสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบาปบุญอันเป็นฝ่ายศีลธรรม พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อนั้น ๆ” ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอน ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ในศาสนาพุทธเท่านั้น

ภาพถ่ายด้านศาสนา หมายถึง ภาพถ่ายที่สะท้อนถึงภาพถ่ายที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวพุทธภายใต้หลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมถึงภาพถ่าย วัฒนธรรมประเพณี ภาพถ่ายทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ และภาพถ่ายการประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา จำนวน 5 ภาพ เท่านั้น

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก หมายถึง นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 24 คน